

AUEZOV
UNIVERSITY
1943

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

O'ZBEKISTON GEOGRAFIYA JAMIYATI

O'SH DAVLAT UNIVERSITETI

M.O.AVEZOV NOMIDAGI
JANUBIY QOZOG'ISTON UNIVERSITETI

GEOGRAFIYA FANIDA TIZIMLI YONDASHUV:
NAZARIYA, EKSPERIMENT, AMALIYOT VA TA'LIM

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
MATERIALLARI

2025-yil 16-17 iyun

Chirchiq-2025

jalb etadi. O‘quvchilar o‘simlikning yashashi uchun barcha omillar birdek muhim ekanini ko‘z oldiga keltiradilar, shuningdek, “birgalikda yashash” va “tabiiy muvozanat” tushunchalariga amaliy yondashuv hosil qiladilar. Bu metod bolalarda nafaqat bilim, balki javobgarlik, hamkorlik va ekologik ongni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Dramalashtirish o‘quvchilarning nutqini, sahnaviy ifodasi va ijtimoiy faoliyatini rivojlantiradi, ayni paytda tabiiy fan darsini qiziqarli, esda qolarli va hissiy jihatdan boyitilgan holga keltiradi. Shu sababli, “Rolga kirish” metodidan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘simliklar hayoti haqida mustahkam va barqaror bilim hosil qilishda juda samarali vositadir.

Xulosa. O‘simliklar hayoti va ularning tashqi va ichki tuzilmalari, fiziologiyasi hamda biologik jarayonlarini o‘rganish nafaqat nazariy bilimlarni shakllantirishda, balki ularni amaliyotda qo‘llashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘simlik hujayralarining tuzilishi, to‘qimalarning funksiyasi, nafas olish, oziqlanish, o‘sish, ko‘payish kabi jarayonlar orqali tiriklik belgilarini o‘zida aks ettiradi. Ularning atrof-muhit bilan o‘zaro munosabati, harakatga javob reaksiyalari, moslashuv xususiyatlari orqali ekologik tizimdagi o‘rmini anglash mumkin bo‘ladi.

Boshlang‘ich ta’limda o‘simliklarni parvarish qilish asosida o‘qitish nafaqat o‘quvchilarning tabiiy fan bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini rivojlantiradi, balki ularni tabiatga nisbatan mehrli va mas’uliyatli bo‘lishga ham yo‘naltiradi. O‘simliklar sinf xonasida o‘quvchilar uchun jonli o‘quv vositasiga aylanishi, darslarni ko‘rgazmali, amaliy va interaktiv tarzda tashkil etishga imkon yaratadi. Ayniqsa, “Rolga kirish” kabi faol o‘qitish metodlari orqali o‘quvchilar mavzuni nafaqat eshitish va ko‘rish, balki ishtirok etish orqali chuqur anglab yetadilar. Bu yondashuv bolalarda mustaqil fikrlash, kuzatish, guruhda ishlash, ifodaviy nutq va ekologik ongni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shunday qilib, o‘simliklar bilan ishlashga asoslangan darslar tabiiy fan darslarining mazmunini boyitadi, o‘quvchilarning amaliy hayotiy tajribasini kengaytiradi va ularni yashil tabiatga mehr bilan qarashga o‘rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov A., Rajabov A. O‘simliklar fiziologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – 256 b.
2. Eshbekova Z.M. Umumiy biologiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 210 b.
3. G‘ulomova D. Hujayra biologiyasi va molekulyar biologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 189 b.
4. Qodirov A., Turg‘unov I. Ekologiya asoslari. – Samarqand: Registon, 2020. – 165 b.

SIRDARYO VILOYATI SHAHARLARI SHAKLLANISHIGA TRANSPORT OMILINING TA’SIRI

Egamov B.D.
(CHDPU, Chirchiq)

Annotatsiya: *Sirdaryo viloyati shaharlari shakllanishiga ta’sir ko‘rsatayotgan transport omillari temir yo‘l va avtomobil yo‘llarining shaharlar rivojiga, aholi zichligiga, iqtisodiy faollik va sanoat hududlarining joylashuviga qanday ta’sir. Viloyat shaharlar bo‘yicha yuk tashish hajmi hamda aholi sonining transport infratuzilmasi bilan bog‘liqligi yoritilgan. Shuningdek, erkin iqtisodiy zonalar, bandlik, kelgusidagi transport loyihalari haqida ham batafsil ma’lumotlar keltirilgan*

Kalit so‘zlar: *Sirdaryo viloyati, transport infratuzilmasi, temiryo‘l transporti, avtomobil yo‘llari, transport xizmatlari, iqtisodiy rivojlanish, urbanizatsiya.*

Влияние транспортных факторов на формирование городов в Сырдарьинской области

Аннотация: *Транспортными факторами, влияющими на формирование городов в Сырдарьинской области, являются влияние железных и автомобильных дорог на развитие городов, плотность населения, экономическую активность и размещение промышленных зон. Освещена взаимосвязь между объемом грузоперевозок и численностью населения*

городов региона и транспортной инфраструктурой. Также представлена подробная информация о свободных экономических зонах, занятости населения и будущих транспортных проектах

Ключевые слова: Сырдарьинская область, транспортная инфраструктура, железнодорожный транспорт, автомобильные дороги, транспортные услуги, экономическое развитие, урбанизация.

The influence of the transport factor on the formation of cities in the Syrdarya region

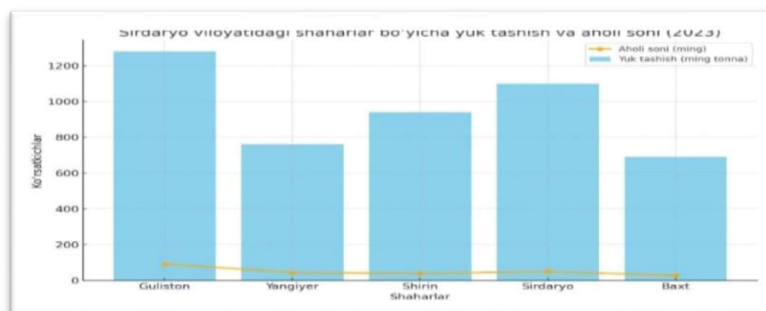
Abstract: The transport factors influencing the formation of cities in Syrdarya region are the influence of railways and highways on the development of cities, population density, economic activity and the location of industrial areas. The relationship between the volume of cargo transportation and the population of regional cities and transport infrastructure is highlighted. Detailed information is also provided on free economic zones, employment, and future transport projects.

Keywords: Syrdarya region, transport infrastructure, railway transport, highways, transport services, economic development, urbanization.

Sirdaryo viloyati—O‘zbekistonning iqtisodiyoti va joylashuvi jihatdan strategik hududi sanaladi. Uning urbanizatsiya jarayonida transport infratuzilmasi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Temir yo‘l va avtomobil yo‘llarining kesishgan nuqtasida joylashgan bu viloyatda shaharlar shakllanishi, sanoat rivoji, aholining joylashuvi kabi omillar bevosita transport tarmoqlarining rivojlanishiga bog‘liq.

Transport infratuzilmasining ahamiyati. Sirdaryo viloyati Toshkent viloyati, Jizzax viloyati va Tojikiston bilan chegaradosh bo‘lib, asosiy transport magistralari – M-34 avtomagistrali va Toshkent–Samarqand temir yo‘l liniyasi bu hududdan o‘tadi. Bu transport yo‘nalishlari orqali viloyat ichki va tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish imkoniga ega[1].

Temir yo‘l tarmoqlarining ta’siri. Viloyatda temir yo‘l stansiyalari joylashgan shaharlar — Guliston, Yangiyer, Shirin, Sirdaryo va Baxt shaharlari—iqtisodiy jihatdan faolroqdir. Ushbu stansiyalar nafaqat yo‘lovchi tashishni, balki yuk tashishni ham amalga oshiradi. Temir yo‘l orqali sanoat mahsulotlari, qishloq xo‘jaligi xomashyosi va boshqa yuklar tashiladi[2].

1-rasm Sirdaryo viloyatidagi shaharlar b‘yicha yuk tashish va aholi soni

O‘zbekistonning transport tizimi mintaqadagi strategik yo‘nalishlarga ulanib, respublika hududlarini ichki va tashqi bozorlar bilan bog‘lovchi yadro hisoblanadi. Sirdaryo viloyati esa, ushbu tizimda Toshkent va Samarqand oralig‘ida joylashgan markaziy tranzit nuqta sifatida ajralib turadi.”[1]

Ushbu viloyatda o‘tgan temir yo‘l va avtomobil magistralari, ayniqsa “Toshkent–Termiz” trassasi, shaharlik shakllanishiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir qilmoqda.

“Hududiy urbanizatsiya darajasi transport aloqalari rivojlangan joylarda ancha yuqori bo‘ladi. Shaharlar, ayniqsa, magistral yo‘llar va temir yo‘l stansiyalariga yaqin bo‘lsa, ularda iqtisodiy faollik va aholi zichligi keskin oshadi”[2]

Bu fikrlar bevosita Sirdaryo viloyatining ahvoli bilan bog‘lanadi — viloyatda transport yirik tarmoqlari joylashgani sababli, aholining migratsiyasi va bandlik darajasi yuqori.

Avtomobil yo‘llarining roli. Avtomobil yo‘llari, xususan M-34 (Toshkent–Termiz) magistral yo‘li Sirdaryo viloyatining markazidan o‘tadi. Bu magistralga yaqin joylashgan shaharlar iqtisodiy va logistika nuqtayi nazaridan ustunlikka ega. Ayniqsa, Guliston shahri transport tuguni sifatida shakllangan[3].

Statistika asosida tahlil. Quyidagi jadvalda Sirdaryo viloyatidagi asosiy shaharlarda transport infratuzilmasining rivojlanishi va aholi soniga ta’siri aks ettirilgan:

Shahar Temir yo‘l stansiyasi M-34 avtomagistralga yaqinlik (km) 2023-yilda yuk tashish hajmi (ming tonna) Aholi soni (ming)

1-jadval

Sirdaryo viloyati shaharlarining transport infratuzilmasi, aholi soni va yuk tashish hajmi

Shaharlar	Temiryo‘l stansiyasi	M-34avtomagistralga yaqinlik(km)	2023-yilda yuk tashish hajmi(ming tonna)	Aholi soni (ming)
Guliston	bor	1	1,28	92
Yangiyer	bor	5	760	45
Shirin	bor	12	940	39
Sirdaryo	bor	1	1,1	50
Baxt	bor	3	960	28

Transport va urbanizatsiya o‘rtasidagi bog‘liqlik. Transport infratuzilmasining rivoji bevosita shaharlardagi aholi zichligi, sanoat korxonalar soni va xizmat ko‘rsatish tarmoqlarining joylashuviga ta’sir qiladi. Masalan, Guliston va Sirdaryo shaharlari transport tugunlari sifatida shakllangan va bu yerda sanoat korxonalar ko‘proq joylashgan[5].

Transport infratuzilmasi va iqtisodiy zonalar. Sirdaryo viloyatida joylashgan erkin iqtisodiy zonalar (EIZ), ayniqsa Sirdaryo EIZ transport tarmoqlari bilan bevosita bog‘liq holda shakllanmoqda.

Ushbu zonalarida joylashgan korxonalar o‘z mahsulotlarini tez va samarali yetkazib berish uchun temir yo‘l va avtomobil yo‘llariga tayanadi. Sirdaryo EIZ Guliston shahri yaqinida joylashgani sababli M-34 avtomagistrali va temir yo‘l bilan bog‘lanish imkoniyatiga ega[6].Transport infratuzilmasi va bandlik darajasi Transport infratuzilmasining rivojlanishi aholi bandligiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. 2023-yil ma’lumotlariga ko‘ra, Sirdaryo viloyatida transport va logistika sohasida 8 mingdan ortiq aholi doimiy ish bilan ta’minlangan. Bu ayniqsa, yo‘lovchi tashish, yuk tashish, texnik xizmat ko‘rsatish va logistika firmalarida ko‘proq ko‘zga tashlanadi.

Kelgusidagi transport loyihalari 2025-yilgacha Sirdaryo viloyatida quyidagi yirik transport loyihalari amalga oshirilishi rejalashtirilgan:

"Toshkent–Guliston–Samarqand" avtomobil yo‘lini kengaytirish va modernizatsiya qilish;

Guliston temir yo‘l vokzalini zamonaviylashtirish;

Yangiyer – Sirdaryo ichki transport bog‘lanishini yaxshilash (avtobus liniyalari va yo‘l infratuzilmasi).

Bu loyihalar viloyatda transport qulayliklarini oshiradi, ish o‘rinlari yaratadi hamda shaharlararo aloqalarni kuchaytiradi.

Xulosa. Sirdaryo viloyatida shaharlik shakllanishi jarayonida transport omillari asosiy ro‘l o‘ynaydi. Temir yo‘l stansiyalari va avtomobil yo‘llariga yaqinlik shaharlarda sanoat rivoji, xizmat ko‘rsatish, aholi migratsiyasi va bandlik darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Kelgusida transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish orqali viloyatdagi urbanizatsiya jarayonini jadallashtirish mumkin. Sirdaryo viloyati misolida ko‘rilayotganidek, zamonaviy transport infratuzilmasi shaharlik shakllanishining asosiy drayverlaridan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Tarixiy jihatdan bu hudud Markaziy Osiyoning asosiy transport yo‘llaridan biri bo‘lgan Ipak yo‘li trassasi yaqinida joylashgani bilan ajralib turgan. Bugungi kunda esa bu an’ana temir yo‘l va avtomobil magistralari orqali davom etmoqda. Bundan tashqari, Sirdaryo viloyatida transport

infratuzilmasining kengaytirilishi qishloq hududlarining shaharlik hududlarga integratsiyasini tezlashtirib, iqtisodiy zonalar o’rtasidagi tenglikni ta’minlashga xizmat qilmoqda. Yaqin yillarda “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ tomonidan viloyatda logistika xizmatlarini takomillashtirish va multimodal transport tizimini rivojlantirish bo‘yicha bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda.

Transport sohasidagi bu yuksalishlar zahirida, nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlovchi omillar mavjud. Ayniqsa, aholi bandligini ta’minlash, xizmat ko‘rsatish tarmoqlarini rivojlantirish hamda ichki migratsiya oqimlarini tartibga solishda transport tarmoqlari yetakchi rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mamatov S., Karimov A. transport geografiyasi, 2019, 43–44-betlar
2. Islomov B.E. O‘zbekiston hududlarida urbanizatsiya jarayonlari, 2021, 60-bet
3. O‘zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. “Transport infratuzilmasi haqida statistik byulleten”, Toshkent, 2023. – www.mot.uz
4. O‘zbekiston Temir Yo‘llari AJ. “Hududiy yuk tashish statistikasi 2023-yil”. Toshkent, 2024.
5. Davlat Avtomobil Yo‘llari Qo‘mitasi. “Respublika avtomobil yo‘llari holati va rivojlanishi”, Toshkent, 2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo‘mitasi (Davstatkom). “Hududiy demografik ko‘rsatkichlar”, 2023.
7. Islomov B.E. – “O‘zbekiston hududlarida urbanizatsiya jarayonlari”. Toshkent: “Ilm Ziya” nashriyoti, 2021.
8. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi – “Hududiy iqtisodiy zonalar rivoji”, 2023.

TEMATIK KARTALARDA RELYEF STRUKTURASINI BAHOLASH (AMUDARYO HOZIRGI DELTASI MISOLIDA)

Erkinov R.I.

Ilmiy rahbar: Urazbayev A.K.

(CHDPU, Chirchiq)

Annotatsiya. Ushbu maqolada Amudaryo hozirgi deltasining relief strukturasi tematik kartalarda baholashda relief plastikasi usulining ahamiyati tahlil etiladi. Reliefning “daraxtsimon” strukturasi, kichik deltalarning morfologik xususiyatlari va ularning tuproq qoplami bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan. Tadqiqotda geomorfologik va kartografik usullardan foydalanilgan bo‘lib, relief strukturasi tuproq meliorativ holatiga ta’siri aniqlangan.

Kalit so‘zlar: relief plastikasi, tematik kartalar, Amudaryo deltasi, kichik deltalar, tuproq qoplami, melioratsiya, geomorfologiya, kartografiya.

Оценка структуры рельефа на тематических картах (на примере современной дельты реки Амударьи)

Аннотация. В статье анализируется значение метода пластики рельефа при оценке структуры рельефа современной дельты Амударьи на тематических картах. Показаны «древовидная» структура рельефа, морфологические особенности малых дельт и их связь с почвенным покровом. В исследовании использованы геоморфологические и картографические методы для определения влияния структуры рельефа на мелиоративное состояние земель.

Ключевые слова: пластика рельефа, тематические карты, дельта Амударьи, малые дельты, почвенный покров, мелиорация, геоморфология, картография.

Assessment of relief structure on thematic maps (using the example of the modern Amu Darya river delta)

**МУНДАРИЖА:
ОГЛАВЛЕНИЕ:**

Abdullayev Ya.S., Djurayeva L.V. Urbanizatsiya jarayonlarining mintaqaviy tafovutlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta’siri	3
Абдувохидов С.А., Уразбаев А.К. Амударё ҳозирги дельтаси ўнг қирғоғидаги коллектор ҳавзаларини табиий-ҳўжалик тизим сифатида тадқиқ қилишнинг назарий асослари	5
Ahmadqulov S.R., Raimjonova R.A. O‘rmonlar va ekologiya­ning qiyofasini o‘zgartiradigan innovatsiyalar	9
Akramov L.R., Abdimurotov O.U. O‘zbekiston respublikasining anklav va eksklav hududlarining iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishi	12
Aliqulov H.O., Abdimurotov O.U. Qamashi tumanining tabiiy geografik sharoiti va uning iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri	15
Amanbayeva Z.A., Abdikadirova F.A., Abduhalikova M. Sh. Ohangaron vodiysi geotizimlarini tadqiq etishning hozirgi holati	18
Amirova M.S., Asatullayeva G.T., Maxmudova Ch.I. Suvning ekologik tizimdagi ahamiyati va uni himoya qilish madaniyatini shakllantirish	21
Avezov M.M., Jumayev F.O’. Surxondaryo viloyati tabiiy sharoitini ifodalovchi geografik nomlar tahlili	24
Axmatova M.Sh., Xoliqova M.N., Maxmudova Ch.I. Atrof-muhitni muhofaza qilishning ahamiyati va uning barqaror rivojlanishdagi roli	28
Айтмуратова А.А., Джураева Л.В. Формирование экологического воспитания у младших школьников на уроках естествознания	32
Анварова Н.Ж., Джураева Л.В. Развитие научного мировоззрения учащихся начальных классов средствами естественных наук	34
Ashurov J.Z. “Ov turizmining geografik xususiyatlari (Bekobod tumani misolida)”	37
Boboyeva N.T. Urinova N.S. Orolbo‘yi uchun geo-texnologik yechimlar: atrof-muhit va iqtisodiy barqarorlik integratsiyasi	39
Боймуратова Ў.Қ., Намозов Ж.А. Зафарабод тумани ижтимоий - иқтисодий соҳалари таҳлили	42
Бекимбетова И.Б., Джураева Л.В. Интерактивные методы преподавания естествознания в начальной школе	46
Буркутбаева С.К., Джураева Л.В. Интерактивные методы в обучении естественным наукам	49
Daminov D.D., Abdimurotov O.U. Surxondaryo viloyati gidrologik obyektlaridan rekreatsiyada foydalanishning ba’zi masalalari	52
Dilmurodova L.Sh., Urinova N.S. O‘zbekiston shaharlarining geografik rivojlanishi: muammolari va yechimlari	55
Dushamova Sh.I., Urinova N.S. O‘zbekistonda suv resurslari xavfsizligi va iqlim o‘zgarishining ta’siri	58
Urinova N.S. Geografiya ta’limida modulli texnologiyalar asosida o‘qitish metodikasi	62
Umirzoqova M.R., Urinova N.S. Yashil do‘stlarimiz: sinf muhitida o‘simlik parvarishi orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tabiatni anglashni o‘rgatish metodikasi	64
Egamov B.D. Sirdaryo viloyati shaharlari shakllanishiga transport omilining ta’siri	67
Erkinov R.I., Urazbayev A.K. Tematik kartalarda relyef strukturasini baholash (Amudaryo hozirgi deltasi misolida)	70
Ernazarova L.R., Urazbayev A.K. Tabiiy geografik qonuniyatlarning o‘ziga xos xususiyatlari va ularning tadqiqot usullari	74
Eshdavlatov S.M. Yashil makon dasturi amaliy ahamiyati	78
Halimova G.O., Murodova M.A., Urinova N.S. Yashil do‘stlarimiz: sinf muhitida	82